

О. Г. КОНОПЕЛЬЦЕВА

РОДИННЕ ВИХОВАННЯ НА ТЕРЕНАХ СУЧАСНОЇ ФРАНЦІЇ ЗА ЧАСІВ РИМСЬКОГО ПАНУВАННЯ

У статті проаналізовано витоки сучасного виховання у Франції у період IV ст. до н. е. – V ст. н. е. за часів Римської імперії. Наведено відомості про взаємозв'язок родинного виховання та шкільної освіти. Відзначено важливість родинного виховання у формуванні громадянської особистості.

Ключові слова: родинне виховання, Франція, Галлія, давній світ.

Сучасна педагогіка приділяє увагу питанням родинного виховання, яке відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини. Особливий інтерес у цьому плані становить Франція, де існує унікальна система родинного виховання. Адже вивчення та творче використання теоретичних ідей і практичного досвіду з цього питання у сучасній українській родині буде корисним у світлі реалізації політики європейської інтеграції України.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що певні аспекти історії традиційного сімейного виховання у Франції було відображено у працях І. Богданової, П. Браїловської, Л. Брульєра, Б. Вульфсона, Ф. Дольто, Н. Джакобіні, А. Джуринського, Дж. Жерардена, П. Кланше, Л. Леграна, Дж. Лемері, В. Лі, О. Малькової, Л. Морі, С. Роше, С. Русової, Г. Семенович, Дж. Снайдерса, О. Сухомлинської, Дж. Тестаньєра, Дж. Шлемінгера, М. Руш та ін.

Водночас аналіз здобутків сучасної вітчизняної педагогіки свідчить про недостатнє висвітлення в ній зазначеної проблеми, особливо в історико-педагогічному контексті. Зокрема, в Україні не проводили аналіз передумов виникнення й формування родинного виховання у Франції. У світлі цього особливий інтерес становить період IV ст. до н. е. – V ст. н. е., коли були сформульовані ті педагогічні ідеї, що вплинули на подальше формування та розвиток системи родинного виховання.

Метою статті є аналіз становлення родинного виховання на теренах тогочасної Франції – Галлії у кельтському суспільстві та при пануванні Римської імперії у I ст. до н. е. – V ст. н. е.

У другій половині I тис. до н. е. територію Європи захопили кельтські племена. Кельти, що оселилися на території сучасної Франції, відомі з давньоримських джерел як галли. Вони мали свою систему виховання й освіти, що базувалась на вимогах до представників особливої касты вчителів-жреців – друїдів, а тому її основу становили військові тренування та дотримання норм батьківства щодо всиновлених дітей. Зазначимо, що в літописах Плінія Старшого, Помпонія Мели, Тацита та інших є свідчення, що друїди були магами, а тому берегли таємні знання з астрономії, космології та природного порядку речей; володіли культурою філософії, чому навчали молодих людей у печерах або безпосередньо на природі. Особливо друїди зосереджували на завчанні нових знань у римованій формі, тобто усі знання передавались в усній формі.

Вчення друїдів також включало засвоєння релігійних обрядів та церемоній на кожен день. За релігійними віруваннями друїдів, душа безсмертна і переселяється у нове тіло, тож вони виховували презирство до смерті та хоробрість.

При навчанні молоді значну увагу приділяли вихованню хлопців із родин, що належали до вищих каст, як майбутніх воїнів [1, с. 608]. Галли славилися своєю жорс-

токістю у бою. Навички воїна відточувались на полюванні з рогатиною або тесаком. Доки хлопчики не оволодівали досконало зброєю, вони не мали права з'являтися батькові на очі [2, с. 218].

Особливий інтерес для сучасних педагогів становить виховання дітей у Галлії. Адже там дитину до досягнення 7-річного віку віддавали на виховання прийомному батькові, за що, відповідно до суспільного становища біологічного батька, він одержував зарплатню. Так само від рангу біологічного батька залежало й те, чого навчали дитину: хлопчики нижчого прошарку опановували рубання дров та розчісування конопель, а дівчата – крутіння жорна млина або сушіння зерна. Водночас дівчата знатного класу навчались лише вишивати та шити, а хлопці – грати в шахи, плавати та полювати. Інколи дітей безпосередньо після народження віддавали у прийомні родини, де могло бути декілька прийомних дітей. Тобто в давніх галлів було розмежування понять “біологічний батько” та “вихователь”.

З небагатьох достовірних свідощів того, яким було виховання в Галлії до її захоплення Римською імперією, можна зробити висновок, що давні галли спонукали своїх дітей не лише до військової освіти, а й метафізичної на чолі з друїдами. Вплив навчання друїдів тримався до V та VI ст., коли римляни стерли цей друїдський зв'язок між війною та культурою, який вони вважали за дикунство.

У 50 р. до н. е. війська під проводом Юлія Цезаря завоювали Галлію, і наступні декілька століть вона розвивалась під впливом культури Стародавнього Риму. Причому зміни торкнулися освіти й виховання. Зокрема, римляни заборонили друїдські вірування й ввели латинську мову. Оскільки друїди забороняли записувати свої вчення й довіряли лише усному навчанню, такі нововведення римлян через певний час призвели до зникнення культу друїдів. Натомість римляни запровадили свою систему освіти й виховання, що базувалась на поглядах учених Стародавньої Греції Платона та Сократа.

Зауважимо, що давні греки та римляни не сприймали дитину як особистість у сучасному розумінні. Вони бачили в ній істоту, якій ще треба було стати людиною за допомогою педагогів, вчителів та родинного виховання. Причому існував ритуал визнання дитини батьком.

Так, на восьмий день дівчаток, на дев'ятий – хлопчиків клали на підлогу, і батько мав у присутності всієї родини підняти дитину, тим самим визнаючи своє батьківство. Якщо батько відмовлявся від дитини (найчастіше від дівчинки), то її просто викидали на смітник. Міць Рима трималась на людських ресурсах, тому римське суспільство потребувало хлопчиків, що по досягненню певного віку будуть вирощувати врожай та захищати свій народ. Народження більше однієї дівчинки вважалося за нещастя. Людське життя у давньоримському суспільстві не було чимось священним, тому римляни могли вчити як слабку, хвору дитину, так і здорову, але зайву. До цього могли призвести чвари з дружиною або брак коштів у родині.

У випадку визнання дитині через дев'ять днів після народження хлопчика та через вісім днів після народження дівчинки, у храмі або вдома проводилась церемонія освячення дитини, на шию одягали буллу (медальйон). Відповідно до статків родини він міг бути з золота або шкіри. Цей амулет дитина знімала лише під час церемонії вступу в юнацтво.

За римськими традиціями батьки мали виховати усіх своїх дітей. За виховання дітей (не лише власних, а й прийомних) батько відповідав перед суспільством. Водночас, за римськими “Законами XXII таблиць”, доля дітей була повністю в руках батька [3, ст. 21]. Батько міг продати своїх дітей у рабство або вбити. Атмосфера,

що панувала у сім'ї, зовсім не була лагідною. На очах дітей відбувалися страти й покарання рабів, пияцтва тощо.

Дослідження, проведені М. Рушом [4, с. 100], вказують на те, що життя та виховання дитини відбувалося в будинку. Відразу після народження спроможні родини знаходили немовляті неньку-годувальницю, яка опікувалася ним до трьох років. Зазвичай після виконання цієї важливої ролі статус рабині змінювався: вона вже належала до родини, зазвичай її офіційно звільняли від рабства. Немовля треба було спочатку виховувати посмішкою, потім словом. Оскільки рабині були переважно грецького походження, то з дитинства вони розповідали грецькою мовою легенди, таким чином закладаючи підґрунтя для успішного навчання у школі й виконуючи роль вчителів з пелюшок.

Втім, незважаючи на те, хто годував дитину, усе її дитинство в родині до досягнення 7 років проходило під безпосереднім впливом матері. Саме мати прищеплювала своїй дитині звичаї пращурів, основні чесноти справжнього громадянина Римської імперії, такі як любов до Батьківщини, здатність до самопожертви на користь республіки. Це досягалося шляхом наведення прикладів з історії або римського епосу. Матері також навчали дівчат кулінарного мистецтва, в'язання та шиття. Хлопчиками ж більше опікували батьки, що вчили їх ораторств, сїяти та збирати врожай. Окрім того, хлопчиків ще навчали плавання, боксу та фехтування, управління домашнім господарством.

Утім, таке серйозне виховання не заважало дітям гратися й бешкетувати. Ігри зазвичай проходили в колі своїх братів і сестер, дітей рабів і домашніх тварин. Серед популярних ігор – гра в бабки, м'яча, серсо, нанизування кісточок однакового кольору тощо. Дівчата бавилися у ляльки, зроблені з обпаленої землі або дерева.

Дитяче виховання в Галлії за часів римського панування, можливо, не було інтелектуально досконалим, проте здійснювалось людьми, наближеними до природи. Дитина виховувалась в атмосфері теплоти спочатку годувальницею, потім матір'ю і, нарешті, батьком. Метою родинного виховання в ті часи був громадянин республіки, вмілий оратор та воїн. Римляни ставили родинне виховання вище за шкільне, на їх думку, основні ідеали й погляди закладаються саме в родині, а школа виконує допоміжну функцію, відшліфовуючи вже сформованого в родині громадянина республіки.

Поширеною дилемою, що поставала перед батьками стосовно забезпечення освіти й виховання своїх дітей, було залишати їх учитися вдома чи відправляти до школи. Наприклад, Квінтіліан підтримував шкільне навчання, як аргумент відзначаючи виховний вплив школи та важливість набуття дитиною досвіду суспільного життя [5, с. 206].

Прибличники навчання вдома звертали увагу на можливість здійснення в школі негативного впливу на учня з боку погано вихованих учнів, а також на те, що педагог не може приділити окремій дитині багато часу. Також у римському суспільстві чітко розмежовуються ролі дидакала (людини, що дає знання) і педагога. Адже у своєму первинному значенні педагог – раб, що опікувався моральним вихованням дитини, яку він також супроводжував до школи й доглядав. Лише згодом педагог став виконувати провідну роль у навчанні й вихованні дітей, виступаючи творцем майбутньої дорослої особистості. До завоювання Греції у 148 р. до н. е. освіта у Давньому Римі не мала такого значення. Насамперед, громадянин мав бути гарним воїном. Проте з часів пунічних війн елліністичний вплив став визначальним. Греки з'являються в римському суспільстві переважно як раби. Водночас набуває поширення грецька мова, а разом з нею й елліністична освіченість. Тому педагогами зазвичай були зубожілі греки, колишні раби, які мали заробляти собі на життя, що не сприяло повазі до їхньої

роботи. Згодом статус рабів-педагогів значно зріс: досить часто їм надавали волю. Не набагато більше пошани мали вчителі: повага до них залежала безпосередньо від рівня знатності їхніх учнів – чим вищим він був, тим менше ваги мав вчитель. Знання, яких навчав учитель у школі, мали філософську спрямованість; у сфері освіти поширені латинська та грецька мови. Дуже важливу роль відігравала література, адже саме через неї навчали і історії, і географії. Поступово римляни ввели систему освіти, що складалася з трьох циклів: початкового (7–12 років), середнього (12–15 років) та професійного (15–20 років), які вони запозичили у греків.

У початковій школі програма починалася з вивчення алфавіту, потім вони літери складали у склади, а склади – в цитати та прислів'я, що вчилися напам'ять. Також діти засвоювали письмо й арифметику.

У середній школі учні докладно вивчали латинську та грецьку мови, географію, літературу й математику. У професійній освіті важливу роль відігравала риторика, необхідна для кар'єри адвоката або політика.

Система освіти давала дівчатам змогу навчатися разом з хлопчиками, а отже, дівчина мала розумітися на філософії та математиці, бути начитаною й розумною.

Висновки. Моделі виховання, закладені за часів Римської імперії, брали свої витoki у Давній Греції і мали величезний вплив на подальше формування родинного виховання у Франції.

Список використаної літератури

1. Егер О. Всемирная история : в 4 т. / О. Егер. – Москва : АСТ, 2000 – Т. 1. Древний мир. – 824 с.
2. Энциклопедия для детей / сост. С. Т. Исмаилова. – 3-е изд. перераб. и доп. – Москва : Аванта+, 1996. – Т. 1. Всемирная история. – 704 с.
3. Коуэлл Ф. Древний Рим. Быт, религия, культура / Ф. Коуэлл. – Москва : Центрполиграф, 2006. – 232 с.
4. Histoire générale de l'enseignement et de l'éducation en France. Tome 1 : Des origines à la renaissance (Ve siècle av. J.-C.- XVe siècle). Nouvelle Librairie de France, 1981. – 729 ст.
5. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима / Л. Винничук ; пер. с польск. В. К. Ронина. – Москва : Высш. шк., 1988 – 496 с. – Пер. изд.: Winniczuk L. Ludzie, zwyczaj, obyczaje starożytnej Grecji i Rzymu. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Polska, Warszawa, 1983.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2014.

Конопельцева О. Г. Семейное воспитание на территории современной Франции в эпоху Римской империи

В статье детально анализируются истоки современного воспитания во Франции в период IV ст. до н. э. – V ст. н. э. во времена Римской империи; приводятся сведения о взаимосвязи семейного воспитания и школьного образования. Акцентируется важность семейного воспитания в формировании гражданской личности.

Ключевые слова: семейное воспитание, Франция, Галлия, древний мир.

Konopeltseva O. Family Education on the Territory of Modern France Under the Roman Empire

The article deals with the origins and formation of family education on the territory of modern France which have influenced the modern family education system in France.

The beginnings of the family education in France dates back to the celtic tribes which conquered Europe during the 5th to 1st centuries BC. They established their own educational system based on the knowledge owned by educated, professional class – druids. Druids used to teach the youth in caves and forests. Children in Gaule used to be brought up by adoptive fathers paid by biological fathers. In accordance with biological fathers' social position boys were trained

either to cut woods or to play chess and hunt; girls were taught to dry cereal or to embroider and sew. Ancient Celtic people used to separate biological fathers and educators.

At the beginning of the 1st century A. D. Gaule was conquered by Julius Caesar and the educational system was greatly influenced by the Roman Empire. Druids' teaching was banned and soon disappeared. A new educational system based on adopted ancient Greece teaching standards was established in Gaule. Romans promoted the Greek and Latin languages, literature which played a crucial role in education since geography and history were taught via literature. Romans also implemented a 3-cycle educational system.

Ancient Romans did not take a child as a human being. In their understanding a child needed additional family education and teaching in order to become a personality.

Family education in Gaule under the Roman Empire included a wet-nurse who took care of a child till the age of three. The wet-nurse was usually a Greek slave who brought up a child by telling ancient Greek legends.

However, a child's upbringing was strictly monitored by mothers. Romans believed that it was mothers who cultivated their children love for the homeland, customs and traditions of ancestors and Roman citizen's virtues by citing examples from the Roman history or epos thus giving the family education the key role in the formation of a decent Roman citizen.

Key words: *family upbringing, France, Gaule, ancient world.*